॥ ओ३म् ॥

अथ वेदांगप्रकाशः

धातुपाठः

प्रकाशक—
...हित्य मण्डल लि०, अजमेर.

पुस्तक-विवरण की तिथि नीचे अंकित हैं। इस तिथि हित ३०वें दिन यह पुस्तक पुस्तकालय में वापिस आ ानी चाहिए। अन्यथा ५० पैसे प्रति दिन के हिसाब से विलम्ब-ण्ड लगेगा।

अथ वेदाङ्गप्रकाशः

तत्रत्य एकादशो भागः

धातुपाठः ।

पाणिनिमुनिप्रणीतायामष्टाध्याय्यां

दशमो भागः ।

श्रीमत्स्वामिदयानन्दसरस्वतीकृतसूचीपत्रेण सहितः ।

पठनपाठनव्यवस्थायां त्रयोदशं पुस्तकम्

प्रकाशक—

आर्य साहित्य मण्डल लिमिटेड, अजमेर ।

मुद्रक—

फ़ाइन आर्ट प्रिंटिंग प्रेस, अजमेर.

संवत् २००९.

प्रथमवार १००० | मार्च १९५२. | मूल्य ।=)

विषयसूचीपत्रम्

भूमिका

यह ग्रन्थ यथार्थ व्याख्यान और भूमिका के सहित आख्यातिक में छप चुका है, परन्तु उसमें धातु अर्थों के सहित व्याख्यान के बीच बीच में पढ़े हैं। इस कारण उस ग्रंथ में मूल का पाठ करना तथा घोष के कण्ठस्थ करना अध्येताओं को कठिन पड़ता, इसलिए यह मूल पुस्तक सूचीपत्र के सहित पृथक् छपवाते हैं। इसमें एक प्रकार के जितने धातु हैं उनके आदि में उनकी संख्या, आत्मनेपद, परस्मैपद तथा उदात्त और अनुदात्त भी रख दिया है। उदात्त से सेट् और अनुदात्त से अनिट् समझना चाहिये। उदात्तेत् से परस्मैपद और अनुदात्तेत् से आत्मनेपद तो समझा जाता है, तथापि अति सुगमता के लिए आत्मनेपद परस्मैपद शब्द भी रख दिये हैं। इससे पढ़ने पढ़ाने हारे लोगों को बड़ी सुगमता होगी। परन्तु धातुओं के रूप मूल पुस्तक पर लेना सेट् अनिट् आदि प्रकरणों के उपयुक्त सूत्रों को देख समझ के ही कर सकेंगे। क्योंकि कोई अनिट् धातु किसी विशेष प्रत्यय में सेट् और कोई सेट् धातु कहीं अनिट् भी हो जाता है। इसका सूचीपत्र भी साथ ही छपता है इसमें तीन संकेत हैं पहिला, भ्वादिगण का (भ्वा०), अदादि का (अ०), जुहोत्यादि का (जु०), दिवादि का (दि०), स्वादि का (स्वा०), तुदादि का (तु०), रुधादि का (रु०), तनादि का (त० ,क्र्यादि का (क्र्या०), चुरादि का

(चु०) और कण्ड्वादि का (कं०) लिखा है। दूसरा, आत्मनेपद का (आ०), परस्मैपद का (प०), और उभयपद का (उ०) लिखा है। तीसरा, सेट् का (से०) वा अनिट् का (अ०) लिखा है। और नीचे के धातुओं में जहां पूर्व का ही संकेत है। वहां उसके बराबर नीचे बिन्दु दिए हैं। सूची में मूल धातुओं के आदि अनुबंध इसलिए छोड़ दिये हैं कि उन धातुओं के आद्यक्षर में संदेह न पड़े। और जो धातु उपदेश में षकारादि और प्रयोगकाल में सकारादि हो जाते हैं, उन सब को सकारादि में लिखा है। क्योंकि वे सूत्रों से विशेष कार्य होने के लिये षोपदेश हैं। दशों गण के अन्त में कण्ड्वादिगण इसलिए छपवाया है कि यह बहुधा धातुओं से अर्थविधान के सहित सम्बन्ध रखता है। धातुपाठविषयक विशेष व्याख्यान आख्यातिक की भूमिका और उस पुस्तक को देखने से विदित हो जावेगा।

अलमतिविस्तरेण बुद्धिमद्वर्येषु।

इति भूमिका।

स्थान महाराणाजी का
उदयपुर.

दयानन्दसरस्वती

॥ ओ३म् ॥

अथ पाणिनिमुनिकृतधातुपाठारम्भः

अथैकः परस्मैभाषः ॥

भू, सत्तायाम् ।

उदात्तः परस्मैभाषः ॥ १ ॥

तवर्गीयान्ताः ॥

अथैधादयः कथ्यन्ताः षट्त्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

एध, वृद्धौ ।

स्पर्द्ध, सङ्घर्षे ।

गाधृ, प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च ।

बाधृ, विलोड़ने ।

नाथृ, नाधृ, याच्ञोपतापैश्वर्य्याऽऽशीःषु ।

दध, धारणे ।

स्कुदि, आप्रवणे ।

श्विदि, श्वैत्ये ।

वदि, अभिवादनस्तुत्योः

भदि, कल्याणे सुखे च

मदि,स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु ।

स्पदि, किञ्चिच्चलने ।

क्लिदि, परिदेवने ।

मुद, हर्षे ।

दद, दाने ।

ष्वद, स्वर्द, आस्वादने ।

उर्द, माने क्रीडायाञ्च ।

कुर्द, खुर्द, गुर्द, गुद, क्रीडायामेव ।

षूद, क्षरणे ।

ह्राद, अव्यक्ते शब्दे ।

ह्लादी, सुखे च ।

स्वाद, आस्वादने ।

पर्द, कुत्सिते शब्दे ।

यती, प्रयत्ने ।

युतृ, जुतृ, भासने ।

विथृ, वेथृ, याचने ।

श्रथि, शैथिल्ये ।

ग्रथि, कौटिल्ये ।

कत्थ, श्लाघायाम् ।

इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

३६ + १ = ३७ ॥

अथाऽतादयः शुन्ध्यन्ता अष्टात्रिंशत्परस्मैभाषाः ॥

अत, सातत्यगमने ।

चिती, संज्ञाने ।

च्युतिर्, आसेचने ।
श्च्युतिर्, क्षरणे ।
मन्थ, विलोडने ।
कुथि, पुथि, लुथि, मथि, हिंसासंक्लेशनयोः ।
षिध, गत्याम् ।
षिधू, शास्त्रे माङ्गल्ये च ।
खाद्ट, भक्षणे ।
खद, स्थैर्ये हिंसायाञ्च ।
बद, स्थैर्य्ये ।
गद, व्यक्तायां वाचि ।
रद, विलेखने ।
णद, अव्यक्ते शब्दे ।
अर्द, गतौ याचने च ।
नर्द, गर्द, शब्दे ।
तर्द, हिंसायाम् ।
कर्द, कुत्सिते शब्दे ।
खर्द, दन्तशूके ।
अति, अदि, बन्धने ।
इदि, परमैश्वर्ये ।
बिदि, भिदि, अवयवे ।
गडि, वदनैकदेशे ।
णिदि, कुत्सायाम् ।
टुनदि, समृद्धौ ।
चदि, आह्लादने दीप्तौ च ।
त्रदि, चेष्टायाम् ।
कदि, क्रदि, क्लदि, आह्वाने रोदने च ।
क्लिदि, परिदेवने ।
शुन्ध, शुद्धौ ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
३८ + ३७ = ७५ ॥

कवर्गीयान्ताः ॥

अथ शोकादयः श्लाघ्यन्ता द्विचत्वारिंशदात्मनेभाषाः ॥

शोकृ, सेचने ।
लोकृ, दर्शने ।
श्लोकृ, संघाते ।
द्रेकृ, ध्रेकृ, शब्दोत्साहयोः ।
रेकृ, शङ्कायाम् ।
सेकृ, स्रेकृ, स्रकि, श्रकि, श्लकि, गत्यर्थाः ।
शकि, शङ्कायाम् ।
अकि, लक्षणे ।
वकि, कौटिल्ये ।
मकि, मण्डने ।
कक, लौल्ये ।
कुक, वृक, आदाने ।
चक, तृप्तौ प्रतिघाते च ।
ककि, वकि, श्वकि, त्रकि, ढौकृ, त्रौकृ, ष्वष्क, वस्क, मस्क, टिकृ, टीकृ, तिकृ, तीकृ, रघि, लघि, गत्यर्थाः ।

लघि, भोजननिवृत्तावपि ।
अघि, वघि, मघि, गत्याक्षेपे ।
मघि, कैतवे च ।
राघृ, लाघृ, द्राघृ, ध्राघृ, सामर्थ्ये ।
द्राघृ, आयामे च ।
श्लाघृ, कत्थने ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥
४२+७५=११७ ॥

अथ फक्कादयः शिघ्यन्ताः एकपञ्चाशत् परस्मैभाषाः ॥

फक्क, नीचैर्गतौ ।
तक, हसने ।
तकि, कृच्छ्रजीवने ।
बुक्क, भषणे ।
कख, हसने ।
ओखृ, राखृ, लाखृ, द्राखृ, ध्राखृ, शोषणाऽलमर्थयोः ।
शाखृ, श्लाखृ, व्याप्तौ ।
उख, उखि, वख, वखि, मख, मखि, णख, णखि, रख, रखि, लख, लखि, इख, इखि, ईखि, वल्गु, रगि, लगि, अगि, वगि, मगि, तगि, त्वगि, श्रगि, श्लगि, इगि, रिगि, लिगि, गत्यर्थाः ।
रिख, त्रख, त्रखि, शिखि, इत्यपि केचित् ।
त्वगि, कम्पने च ।
युगि, जुगि, बुगि, वर्जने ।
घघ, हसने ।
मघि, मण्डने ।
लघि, शोषणे ।
शिघि, आघ्राणे ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
५१+११७=१६८ ॥

चवर्गीयान्ताः ॥

अथ वर्चादय ईजन्ता एकविंशतिरात्मनेभाषाः ॥

वर्च, दीप्तौ ।
षच, सेचने सेवने च ।
लोचृ, दर्शने ।
शच, व्यक्तायां वाचि ।
श्वच, श्वचि, गतौ ।
कच, बन्धने ।
कचि, काचि, दीप्तिबन्धनयोः ।
मच, मुचि, कल्कने ।
मचि, धारणोच्छ्रायपूजनेषु ।
पचि, व्यक्तीकरणे ।
ष्टुच, प्रसादे ।
ऋज, गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु ।
ऋजि, भृजी, भर्जने ।

एजृ, भ्रेजृ, भ्राजृ, दीप्तौ ।
ईज, गतिकुत्सनयोः ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ।
२१ + १६८ = १८९ ॥

शुचादयो वज्यन्ता द्विसप्ततिः परस्मैभाषाः ॥

शुच, शोके ।
कुच, शब्दे तारे ।
कुच, क्रुञ्च, गतिकौटिल्याल्पीभावयोः ।
लुञ्च, अपनयने ।
अञ्चु, गतिपूजनयोः ।
वञ्चु, चञ्चु, तञ्चु, त्वञ्चु, म्रुञ्चु, म्लुञ्चु म्रुचु, म्लुचु, गत्यर्थाः ।
ग्रुचु, ग्लुचु, कुजु, खुजु, स्तेयकरणे ।
ग्लुञ्चु, षस्ज, गतौ ।
गुज, गुजि, अव्यक्ते शब्दे ।
अर्च, पूजायाम् ।
म्लेछ, अव्यक्ते शब्दे ।
लछ, लाछि, लक्षणे ।
वाछि, इच्छायाम् ।
आछि, आयामे ।
हीछ, लज्जायाम् ।
हुर्छा, कौटिल्ये ।
मुर्छा, मोहसमुच्छ्राययोः ।
स्फुर्छा, विस्तृतौ ।
युछ, प्रमादे ।
उछि, उञ्छे ।
उछी, विवासे ।
ध्रज, ध्रजि, धृज, धृजि, ध्वज, ध्वजि, गतौ ।
कूज, अव्यक्ते शब्दे ।
अर्ज, षर्ज, अर्जने ।
गर्ज, शब्दे ।
तर्ज, भर्त्सने ।
कर्ज, व्यथने ।
खर्ज, पूजने च ।
अज, गतिक्षेपणयोः ।
तेज, पालने ।
खज, मन्थे ।
खजि, गतिवैकल्ये ।
एजृ, कम्पने ।
टुओस्फूर्जा, वज्रनिर्घोषे ।
क्षि, क्षये ।
क्षीज, अव्यक्ते शब्दे ।
लज, लजि, भर्जने ।
लाज, लाजि, भर्त्सने च ।
जज, जजि, युद्धे ।
तुज, हिंसायाम् ।
तुजि, पालने च ।

गज, गजि, गृज, गृजि, मुज, मुजि, शब्दार्थाः ।
गज, मदे च ।
वज, व्रज, गतौ ।
इति द्विवर्जमुदात्ता उदात्तेतः ।
७२ + १८९ = २६१ ॥

टवर्गीयान्ताः ॥

अथाऽट्टादयः शाड्यन्ताः षट्त्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

अट्ट, अतिक्रमणहिंसनयोः ।
वेष्ट, वेष्टने ।
चेष्ट, चेष्टायाम् ।
गोष्ट, लोष्ट, संघाते ।
घट्ट, चलने ।
स्फुट, विकसने ।
अठि, गतौ ।
वठि, एकचर्यायाम् ।
मठि, कठि, शोके ।
मुठि, पालने ।
हेठ, विबाधायाम् ।
एठ, च ।
हिडि, गत्यनादरयोः ।
हुडि, संघाते ।
कुडि, दाहे ।
वडि, विभाजने ।
मडि, च ।
भडि, परिभाषणे ।
पिडि, संघाते ।
मुडि, मार्जने ।
तुडि, तोडने ।
हुडि, वरणे ।
चडि, कोपे ।
शडि, रुजायां संघाते च ।
तडि, ताडने ।
पडि, गतौ ।
कडि, मदे ।
खडि, मन्थे ।
हेडृ, होडृ, अनादरे ।
वाडृ, आप्लाव्ये ।
द्राडृ, ध्राडृ, विशरणे ।
शाडृ, श्लाघायाम् ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥
३६ + २६१ = २९७ ॥

अथ शौटादयो गड्यन्ता द्वासप्ततिः परस्मैभाषाः ॥

शौटृ, गर्वे ।
यौटृ, बन्धने ।
म्लेटृ, म्रेडृ, उन्मादे ।
कटे, वर्षावरणयोः ।
चटे, इत्येके ।

अट, पट, गतौ ।
रट, परिभाषणे ।
लट, बाल्ये ।
शट, रुजाविशरणगत्यवसादनेषु ।
वट, वेष्टने ।
किट, खिट, त्रासे ।
शिट, षिट, अनादरे ।
जट, झट, संघाते ।
भट, भृतौ ।
तट, उच्छ्राये ।
खट, काङ्क्षायाम् ।
णट, नृतौ ।
पिट, शब्दसंघातयोः ।
हट, दीप्तौ च ।
षट, अवयवे ।
लुट, विलोडने ।
चिट, परप्रैष्ये ।
विट, शब्दे ।
बिट, आक्रोशे ।
हिट, इत्येके ।
इट, किट, कटी, गतौ ।
मडि, भूषायाम् ।
कुडि, वैकल्ये ।
मुट, पुट, मर्दने ।
चुडि, अल्पीभावे ।
मुडि, खण्डने ।
पुडि, चेत्येके ।
रुटि, लुटि, स्तेये ।
रुठि, लुठि, इत्येके ।
स्फुटिर्, विशरणे ।
पठ, व्यक्तायां वाचि ।
वठ, स्थौल्ये ।
मठ, मदनिवासयोः ।
कठ, कृच्छ्रजीवने ।
रठ, परिभाषणे ।
हठ, प्लुतिशठत्वयोः, बलात्कार इत्येके ।
रुठ, लुठ, उठ, उपघाते ।
ऊठ, इत्येके ।
पिठ, हिंसासंक्लेशनयोः ।
शठ, कैतवे च ।
शुठ, प्रतिघाते ।
शुठि, इत्येके ।
कुठि, च ।
लुठि, आलस्ये प्रतीघाते च ।
शुठि, शोषणे ।
रुठि, लुठि, गतौ ।
चुड्ड, भावकरणे ।
अड्ड, अभियोगे ।
कड्ड, कार्कश्ये ।
क्रीडृ, विहारे ।
तुडृ, तोडने ।

तूड्, इत्येके ।
हुड्, हूड्, होड्, गतौ ।
रौड्, अनादरे ।
रोड्, लोड्, उन्मादे ।
अड, उद्यमने ।
लड, विलासे ।
कड, मदे ।
कडि, इत्येके ।
गडि, वदनैकदेशे ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
७२+२९७=३६९ ॥

पवर्गीयान्ताः ॥

अथ तिपादयः ष्टुभ्यन्तास्त्रयस्त्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

तिपृ, तेपृ, ष्टिपृ, ष्टेपृ, क्षरणार्थाः ।
थिपृ, थेपृ, इत्यन्ये ।
तेपृ, कम्पने च ।
ग्लेपृ, दैन्ये ।
टुवेपृ, कम्पने ।
केपृ, गेपृ, ग्लेपृ, च ।
मेपृ, रेपृ, लेपृ, गतौ ।
हेपृ, धेपृ, च ।
त्रपूष, लज्जायाम् ।
कपि, चलने ।
रबि, लबि, अबि, शब्दे ।
लबि, अवस्रंसने च ।
कबृ, वर्णे ।
क्लीबृ, अधार्ष्ट्ये ।
क्षीबृ, मदे ।
शीभृ, कत्थने ।
चीभृ, च ।
रेभृ, शब्दे ।
अभि, रभि, इत्येके ।
ष्टभि, स्कभि, प्रतिबन्धे ।
जभी, जृभि, गात्रविनामे ।
शल्भ, कत्थने ।
वल्भ, भोजने ।
गल्भ, धार्ष्ट्ये ।
स्रम्भु, प्रमादे ।
श्रम्भ, इत्येके ।
ष्टुभु, स्तम्भे ।
इति तिपिवर्जमुदात्ता अनुदात्तेतः ॥
३३+३६९=४०२ ॥

अथ गुपादयः शुम्भ्यन्ता एकोनचत्वारिंशत्परस्मैभाषाः ॥

गुपू, रक्षणे ।
धूप, संतापे ।
जप, जल्प, व्यक्तायां वाचि ।
जप, मानसे च ।
चप, सांत्वने ।
षप, समवाये ।

रप, लप, व्यक्तायां वाचि ।
चुप, मन्दायां गतौ ।
तुप, तुम्प, त्रुप, त्रुम्प, तुफ, तुम्फ, त्रुफ, त्रुम्फ, हिंसार्थाः ।
पर्प, रफ, रफि, अर्ब, पर्ब, लर्ब, बर्ब, मर्ब, कर्ब, खर्ब, गर्ब, शर्ब, षर्ब, चर्ब, गतौ ।
चर्ब, अदने च ।
कुबि, आच्छादने ।
लुबि, तुबि, अर्दने ।
चुबि, वक्त्रसंयोगे ।
षृभु, षृम्भु, हिंसार्थौ ।
षिभु, षिम्भु, इत्येके ।
शुभ, शुम्भ, भाषणे; हिंसायामित्यन्ये ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

३९ + ४०२ = ४४१ ॥

अनुनासिकान्ताः ॥

अथ घिण्यादयो दशात्मनेभाषाः ॥
घिणि, घुणि, घृणि, ग्रहणे ।
घुण, घूर्ण, भ्रमणे ।
पण, व्यवहारे स्तुतौ च ।
पन, च ।
भाम, क्रोधे ।
क्षमूष्, सहने ।
कमु, कान्तौ ।
इति घिण्यादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

१० + ४४१ = ४५१ ॥

अथाऽणादयःक्रम्यन्तास्त्रिंशत्-परस्मैभाषाः ॥

अण, रण, वण, भण, मण, कण, क्वण, व्रण, भ्रण, ध्वण, शब्दार्थाः ।
धण, इत्येके ।
ओणृ, अपनयने ।
शोणृ, वर्णगत्योः ।
श्रोणृ, संघाते ।
श्लोणृ, च ।
पैणृ, गतिप्रेरणश्लेषणेषु ।
ध्रण, बण, शब्दे ।
कनी, दीप्तिकान्तिगतिषु ।
ष्टन, वन, शब्दे ।
वन, षण, संभक्तौ ।
अम, गत्यादिषु ।
द्रम, हम्म, मीमृ, गतौ ।
मीमृ, शब्दे च ।
चमु, छमु, जमु, झमु, अदने ।
जिमु, इत्येके ।

क्रमु, पादविक्षेपे ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
३०+४५१ = ४८१ ॥

अथान्तस्थाः ॥

अथायादयो रेवत्यन्ताः
सप्तत्रिंशदात्मनभाषाः ॥

अय, वय, पय, मय, चय, तय, णय, गतौ ।
णय, रक्षणे च ।
दय, दानगतिरक्षणहिंसादानेषु ।
रय, गतौ ।
ऊयी, तन्तुसन्ताने ।
पूयी, विशरणे दुर्गन्धे च ।
क्नूयी, शब्दे उन्दे च ।
क्ष्मायी, विधूनने ।
स्फायी, ओप्यायी, वृद्धौ ।
तायृ, सन्तानपालनयोः ।
शल, चलनसंवरणयोः ।
वल, वल्ल, संवरणे संचलने च ।
मल, मल्ल, धारणे ।
भल, भल्ल, परिभाषणहिंसादानेषु ।
कल, शब्दसंख्यानयोः ।
कल्ल, अव्यक्ते शब्दे ।
तेवृ, देवृ, देवने ।
षेवृ, गेवृ, ग्लेवृ, पेवृ, मेवृ, म्लेवृ, सेवने ।
शेवृ, खेवृ, केवृ, इत्यप्येके ।
रेवृ, प्लवगतौ ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥
३७+४८१ = ५१८ ॥

अथ मव्यादयोऽवल्यन्ताः
पञ्चनवतिः परस्मैभाषाः ॥

मव्य, बन्धने ।
सूक्ष्ये, ईक्ष्र्य, ईर्ष्य, ईर्ष्यार्थाः ।
हय, गतौ ।
शुच्य, चुच्य, अभिषवे ।
हर्य्य, गतिकान्त्योः ।
अल, भूषणपर्याप्तिवारणेषु ।
ञिफला, विशरणे ।
मील, श्मील, स्मील, क्ष्मील, निमेषणे ।
पील, प्रतिष्टम्भे ।
णील, वर्णे ।
शील, समाधौ ।
कील, बन्धने ।
कूल, आवरणे ।
शूल, रुजायाम् संघाते च ।
तूल, निष्कर्षे ।
पूल, संघाते ।

मूल, प्रतिष्ठायाम् ।
फल, निष्पत्तौ ।
चुल्ल, भावकरणे ।
फुल्ल, विकसने ।
चिल्ल, शैथिल्ये भावकरणे च ।
तिल, गतौ ।
तिल्ल, इत्यन्ये
वेलृ, चेलृ, केलृ, खेलृ, क्ष्वेलृ, वेल्ल, चलने ।
पेलृ, फेलृ, खेलृ, शेलृ,षेलृ, गतौ ।
स्खल, संचलने ।
खल, संचये च ।
गल, अदने ।
षल, गतौ ।
दल विशरणे ।
श्वल, श्वल्ल, आशुगमने ।
खोलृ, खोर्ऋ, गतिप्रतिघाते ।
धोर्ऋ, गतिचातुर्ये ।
त्सर, छद्मगतौ ।
क्मर, हूर्छने ।
अभ्र, वभ्र, मभ्र, चर, गत्यर्थाः ।
चर, भक्षणे च ।
ष्ठिवु, निरसने ।
जि, जये ।
जीव, प्राणधारणे ।
पीव, मीव, तीव, णीव, स्थौल्ये ।
क्षीवु, क्षेवु, निरसने ।
उर्वी, तुर्वी, थुर्वी, दुर्वी, धुर्वी, हिंसार्थाः ।
गुर्वी, उद्यमने ।
मुर्वी, बन्धने ।
पुर्व, पर्व, मर्व, पूरणे ।
चर्व, अदने ।
भर्व, हिंसायाम् ।
कर्व, खर्व, गर्व, दर्पे ।
अर्व, शर्व, षर्व, हिंसायाम् ।
इवि, व्याप्तौ ।
पिवि, मिवि, णिवि, सेवने; सेचने चेत्येके ।
हिवि, दिवि, धिवि, जिवि, प्रीणनार्थाः ।
रिवि, रवि, धवि, गत्यर्थाः ।
कृवि, हिंसाकरणयोश्च ।
मव, बन्धने, अव, रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ।
इति जयतिवर्जमुदात्ता उदात्तेतः ॥
९५+५१८=६१३ ॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

धावु, गतिशुद्ध्योः ।

उदात्तः स्वरितेदुभयतोभाषः ॥

१+६१२=६१३ ॥

ऊष्मान्ताः ॥

अथ धुक्षादयो घुष्यन्ता एकपञ्चाशदात्मनेभाषाः ॥

धुक्ष, धिक्ष, सन्दीपनक्लेशनजीवनेषु ।

वृक्ष, वरणे ।

शिक्ष, विद्योपादाने ।

भिक्ष, भिक्षायामलाभे लाभे च ।

क्लेश, अव्यक्तायां वाचि; बाधने इत्यन्ये ।

दक्ष, वृद्धौ शीघ्रार्थे च ।

दीक्ष, मौण्ड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु ।

ईक्ष दर्शने ।

ईष, गतिहिंसादर्शनेषु ।

भाष, व्यक्तायां वाचि ।

वर्ष, स्नेहने ।

गेषृ, अन्विच्छायाम् ।

ग्लेषृ, इत्येके ।

पेषृ, प्रयत्ने ।

जेषृ, णेषृ, एषृ, प्रेषृ, गतौ ।

रेषृ, हेषृ, ह्रेषृ, अव्यक्ते शब्दे ।

कासृ, शब्दकुत्सायाम् ।

भासृ, दीप्तौ ।

णासृ, रासृ, शब्दे ।

णस, कौटिल्ये ।

भ्यस, भये ।

आङः शसि, इच्छायाम् ।

ग्रसु, ग्लसु, अदने ।

ईह, चेष्टायाम् ।

वहि, महि, वृद्धौ ।

अहि, गतौ ।

गर्ह, गल्ह, कुत्सायाम् ।

बर्ह, बल्ह, प्राधान्ये ।

वर्ह, वल्ह, परिभाषणहिंसाच्छादनेषु ।

प्लिह, गतौ ।

वेहृ, जेहृ, बाहृ, प्रयत्ने ।

द्राहृ, निद्राक्षये; निक्षेप इत्येके ।

काशृ, दीप्तौ ।

ऊह, वितर्के ।

गाहू, विलोडने ।

गृहू, ग्रहणे ।

ग्लह, च ।
घुषि, कान्तिकरणे ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥
५१ + ६१४ = ६६५॥

अथ घुषिरादयोऽर्हत्यन्ता अष्टाशीतिः परस्मैभाषाः ॥

घुषिर्, अविशब्दने ।
अक्षू, व्याप्तौ ।
तक्षू, त्वक्षू, तनूकरणे ।
उक्ष, सेचने ।
रक्ष, पालने ।
णिक्ष, चुम्बने ।
तृक्ष, ष्टृक्ष, णक्ष, गतौ ।
वक्ष, रोषे; संघाते इत्येके ।
मृक्ष, संघाते ।
म्रक्ष, इत्येके ।
तक्ष, त्वचने ।
पक्ष, परिग्रह इत्येके ।
सूर्क्ष, आदरे ।
काक्षि, वाक्षि, माक्षि, काङ्क्षायाम् ।
द्राक्षि, ध्राक्षि, ध्वाक्षि, घोरवासिते च ।
चूष, पाने ।
तूष, तुष्टौ ।
पूष, वृद्धौ ।
मूष, स्तेये ।
लूष, रूष, भूषायाम् ।
शूष, प्रसवे ।
यूष, हिंसायाम् ।
जूष, च ।
भूष, अलंकारे ।
ऊष, रुजायाम् ।
ईष, उञ्छे ।
कष, खष, शिष, जष, झष, शष, वष, मष, रुष, रिष, हिंसार्थाः ।
भष, भर्त्सने ।
उष, दाहे ।
जिषु, विषु, मिषु, सेचने ।
पुष, पुष्टौ ।
श्रिषु, श्लिषु, प्रुषु, प्लुषु, दाहे ।
पृषु, वृषु, मृषु, सेचने ।
मृषु, सहने च; इतरौ हिंसासंक्लेशनयोश्च ।
घृषु, संघर्षे ।
हृषु, अलीके ।
हस, ह्सस, ह्लस, रस, शब्दे ।
लस, श्लेषणक्रीडनयोः ।
घस्लृ, अदने ।
जर्ज, चर्च, झर्झ, परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।
पिसृ, पेसृ, गतौ ।

हसे, हसने ।
णिश, समाधौ ।
मिश, मश, शब्दे रोषकृते च ।
शव, गतौ ।
शश, प्लुतगतौ ।
शसु, हिंसायाम् ।
शंसु, स्तुतौ ।
चह, परिकल्कने ।
मह, पूजायाम् ।
रह, त्यागे ।
रहि, गतौ ।
दृह, दृहि, बृह, बृहि, वृद्धौ ।
बृहि, शब्दे च ।
बृहिर्, इत्येके ।
तुहिर्, दुहिर्, उहिर्, अर्दने ।
अर्ह, पूजायाम् ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
८८+६६५=७५३ ॥

अथ द्युतादयः कृपूपर्यन्ताः पञ्चविंशतिरात्मनेभाषाः ॥

द्युत, दीप्तौ ।
श्विता, वर्णे ।
ञिमिदा, स्नेहने ।
ञिष्विदा, स्नेहनमोचनयोः ।
ञिक्ष्विदा, इत्येके ।
रुच, दीप्तावभिप्रीतौ च ।
घुट, परिवर्त्तने ।
रुट, लुट, लुठ, उठ, उपघाते ।
शुभ, दीप्तौ ।
क्षुभ, संचलने ।
णभ, तुभ, हिंसायाम् ।
स्रंसु, ध्वंसु, भ्रंसु, अवस्रंसने ।
ध्वंसु, गतौ च ।
भ्रशु, भ्रंशु, अधःपतने ।
स्रम्भु, विश्वासे ।
वृतु, वर्तने ।
वृधु, वृद्धौ ।
शृधु, शब्दकुत्सायाम् ।
स्यन्दू, प्रस्रवणे ।
कृपू, सामर्थ्ये (वृत्) * ।
इति द्युतादय उदात्ता अनुदात्तेतः ।
२५+७५३ = ७७८ ॥

अथ घटादयस्त्वरत्यन्ता स्त्रयोदाशात्मनेभाषाः ॥

घट, चेष्टायाम् ।
व्यथ, भयसंचलनयोः ।
प्रथ, प्रख्याने ।
प्रस, विस्तारे ।
म्रद, मर्दने ।
स्खद, स्खदने ।

* संपूर्णो द्युतादिर्वृतादिश्चेत्यर्थः ॥

त्वजि, गतिदानयोः ।
दक्ष, गतिहिंसानयोः ।
क्रप, कृपायां गतौ च ।
कदि, क्रदि, क्लदि, वैक्लव्ये;वैकल्य इत्येके ।
कद, क्रद, क्लद, इत्यन्ये ।
ञित्वरा, संभ्रमे ।
इति घटादय उदात्ता अनुदात्तेतः । १३+७७८=७९१॥

अथ ज्वरादयः फणाऽन्ता एकपञ्चाशत् परस्मैभाषाः ॥
ज्वर, रोगे ।
गड, सेचने ।
हेड, वेष्टने ।
वट, भट, परिभषणे ।
णट, नृतौ ।
ष्टक, प्रतीघाते ।
चक, तृप्तौ ।
कखे, हसने ।
रगे, शङ्कायाम् ।
लगे, संगे
ह्लगे, ह्लगे, षगे, ष्टगे, संवरणे ।
कगे, नोच्यते ।
अक, अग, कुटिलायां गतौ ।
कण, रण, गतौ ।
चण, शण, श्रण, दाने च ।
शण, गतावित्यन्ये ।
श्रथ, श्लथ, क्रथ, क्लथ, हिंसार्थाः ।
चन, च ।
वनु, च नोच्यते ।
ज्वल, दीप्तौ ।
ह्वल, ह्मल, संचलने ।
स्मृ, आध्याने ।
दॄ, भये ।
श्रा, पाके ।
मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ।
कम्पने, चलिः ।
छदिर्, ऊर्जने ।
जिह्वोन्मथने लडिः ।
मदी हर्षग्लेपनयोः ।
ध्वन, शब्दे ।
दलि, बलि, स्खलि, रणि, ध्वनि, त्रपि, क्षपयश्चेत्यन्ये ।
स्वन, अवतंसने ।
घटादयो मितः ।
जनीजॄष्क्नसुरंजोऽमन्ताश्च ।
ज्वलह्वलह्मलनगामनुपसर्गाद्वा ।
ग्लास्नावनुवमां च ।
न कम्यमिचमाम् ।
शमो, दर्शने ।
यमोऽपरिवेषणे ।
स्खदिरवपरिभ्यां च ।

फण, गतौ वृत् * ॥
इति ज्वरादय उदात्ता उदात्तेतः ॥
५१+७९१=८४२॥

अथैक आत्मनेभाषाः ॥

राजृ, दीप्तौ ।
उदात्तः स्वरितेत् ॥
१+८४२=८४३ ॥

अथ त्रय आत्मनेभाषाः ॥

टुभ्राजृ, टुभ्राशृ, टुभ्लाशृ, दीप्तौ ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ।
३+८४३=८४६ ॥

अथ स्यमादयः क्षुरत्यन्ताः षड्विंशतिः परस्मैभाषाः ॥

स्यमु, स्वन, ध्वन, शब्दे ।
षम, ष्टम, अवैक्लव्ये ।
ज्वल, दीप्तौ ।
चल, कम्पने ।
जल, घातने ।
टल, ट्वल, वैक्लव्ये ।
ष्ठल, स्थाने ।
हल, विलेखने ।
णल, गन्धे; बन्धन इत्येके ।
पल, गतौ ।
बल, प्राणने धान्यावरोधे च ।
पुल, महत्त्वे ।
कुल, संस्त्याने बन्धुषु च ।
शल, हुल, पत्लृ, गतौ ।
क्थे, निष्पाके ।
पथे, गतौ ।
मथे, विलोडने ।
टुवम, उद्गिरणे ।
भ्रमु, चलने ।
क्षर, संचलने ।
इति स्यमादय उदात्ता उदात्तेतः ।
२६+८४६=८७२ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

षह, मर्षणे ।
उदात्तोऽनुदात्तेत् ।
रमु, क्रीडायाम् ।
अनुदात्तोऽनुदात्तेत् ॥
२+८७२=८७४॥

अथ षदादयः कसन्ताः सप्त परस्मैभाषाः ॥

षद्लृ, विशरणगत्यवसादनेषु ।
शद्लृ, शातने ।
क्रुश, आह्वाने रोदने च ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ।
कुच, संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्टम्भविलेखनेषु ।

* घटादिर्गणः समाप्तः ।

बुध, अवगमने ।
रुह, बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च ।
कस, गतौ ।
इत्युदात्ता उदात्तेतो रुहिस्त्व-
नुदात्तः ॥
वृत् ॥ इति ज्वलादिर्गणः ।

७+८७४=८८१ ॥

अथ हिक्कादयो गूहत्यन्ता अष्टात्रिंशदुभयतोभाषाः ॥

हिक्क, अव्यक्ते शब्दे ।
अञ्चु, गतौ याचने च ।
अचु, इत्येके ।
अचि, इत्यपरे ।
टुयाचृ याच्ञायाम् ।
रेटृ, परिभाषणे ।
चते, चदे, याचने ।
प्रोथृ, पर्याप्तौ ।
मिदृ, मेदृ, मेधाहिंसनयोः ।
मिथृ, मेथृ, मेधाहिंसनयोरित्येके ।
मिधृ, मेधृ, संगमे च ।
णिदृ, णेदृ, कुत्सासन्निकर्षयोः ।
शृधु, मृधु, उन्दने ।
बुधिर्, बोधने ।
उबुन्दिर्, निशामने ।
वेणृ, गतिज्ञानचिन्तानिशामनवा-
दित्रग्रहणेषु
वेनृ, इत्येके ।
खनु, अवदारणे ।
चीवृ, आदानसंवरणयोः ।
चायृ, पूजानिशामनयोः ।
व्यय, गतौ ।
दाशृ, दाने ।
भेषृ, भये, गतावित्येके ।
भ्रेषृ, भ्लेषृ, गतौ ।
अस, गतिदीप्त्यादानेषु ।
अष, इत्येके ।
स्पश, बाधनस्पर्शयोः ।
लष, कान्तौ ।
चष, भक्षणे ।
छष, हिंसायाम् ।
झष, आदानसंवरणयोः ।
भ्रक्ष, भ्लक्ष, अदने ।
प्लक्ष, च ।
दासृ, दाने ।
माहृ, माने ।
गुहू, संवरणे ।
इति हिक्कादय उदात्ताः स्वरितेतः ॥

३८+८८१=९१९ ॥

अथाऽजन्ताः श्रिञादयो नयत्यन्ताः पञ्चोभयतोभाषाः
श्रिञ्, सेवायाम्।
उदात्तः स्वरितेत्।
भृञ्, भरणे।
हृञ्, हरणे।
धृञ्, धारणे।
णीञ्, प्रापणे।
इति भरत्यादयोऽनुदात्ताः ॥

५+९१९=९२४ ॥

अथ धेटादयो जयत्यन्ताः षट्चत्वारिंशत्परस्मैभाषाः ॥
धेट्, पाने।
ग्लै, म्लै, हर्षक्षये।
द्यै, न्यक्करणे।
द्रै, स्वप्ने।
ध्रै, तृप्तौ।
ध्यै, चिन्तायाम्।
रै, शब्दे।
स्त्यै, ष्ट्यै, शब्दसंघातयोः।
खै, खदने।
क्षै, जै, षै, क्षये।
कै, गै, शब्दे।
शै, श्रै, पाके।
पै, ओवै, शोषणे।
ष्टै, वेष्टने।
ष्णै, वेष्टने; शोभायां चेत्येके।
दैप्, शोधने।
पा, पाने।
घ्रा, गन्धोपादाने।
ध्मा, शब्दाग्निसंयोगयोः।
ष्ठा, गतिनिवृत्तौ।
म्ना, अभ्यासे।
दाण्, दाने।
ह्वृ, कौटिल्ये।
स्वृ, शब्दोपतापयोः।
स्मृ, चिन्तायाम्।
वृ, संवरणे।
सृ, गतौ।
ऋ, गतिप्रापणयोः।
गृ, घृ, सेचने।
ध्वृ, हूर्छने।
स्रु, गतौ।
षु, प्रसवैश्वर्ययोः।
श्रु, श्रवणे।
ध्रु, स्थैर्ये।
दु, द्रु, गतौ।
जि, ज्रि, अभिभवे।
इति धेटादयोऽनुदात्ताः ॥

४६+९२४=९७० ॥

अथ ष्मिङादयो डीङन्तास्त्रयो विंशतिरात्मनेभाषाः ॥

ष्मिङ्, ईषद्धसने ।
गुङ्, अव्यक्ते शब्दे ।
गाङ्, गतौ ।
उङ्, कुङ्, खुङ्, गुङ्, घुङ् ङुङ्, शब्दे ।
क्रुङ्, खरुङ्, ग्रुङ्, ग्रुङ्, चेत्याहुरन्ये ।
च्युङ्, ज्युङ्, प्रुङ्, प्लुङ्, गतौ ।
क्लुङ्, इत्येके ।
रुङ्, गतिरेषणयोः ।
धृङ्, अवध्वंसने ।
मेङ्, प्रणिदाने ।
देङ्, रक्षणे ।
श्यैङ्, गतौ ।
प्यैङ्, वृद्धौ ।
त्रैङ्, पालने ।
ष्मिङ्प्रभृतयोऽनुदात्ताः ।
पूङ्, पवने ।
मूङ्, बन्धने ।
डीङ् विहायसागतौ ॥
इति पूङादय उदात्ताः ।

२३+९७० = ९९३ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

तॄ, प्लवनसंतरणयोः ।
उदात्तः ।

१+९९३ = ९९४ ॥

अथ गुपादयो दद्रत्यन्ता अष्टावात्मनेभाषाः ॥

गुप, गोपने ।
तिज, निशाने ।
मान, पूजायाम् ।
बध, बन्धने ।
गुपादयश्चत्वार उदात्ता अनुदात्तेतः ॥
रभ, राभस्ये ।
डुलभष्, प्राप्तौ ।
ष्वञ्ज, परिष्वङ्गे ।
हद, पुरीषोत्सर्गे ।
रभादयश्चत्वारोऽनुदात्ता अनुदात्तेतः ॥

८+९९४ = १००२ ॥

अथ ञिष्विदादयो मेद्रत्यन्ताः पञ्चदश परस्मैभाषाः ॥

ञिष्विदा, अव्यक्ते शब्दे ।
उदात्तः ॥
स्कन्दिर्, गतिशोषणयोः ।
यभ, मैथुने ।

णम, प्रह्वत्वे शब्दे च ।
गम्लृ, सृप्लृ, गतौ ।
यम, उपरमे ।
तप, सन्तापे ।
त्यज, हानौ ।
षञ्ज, संगे ।
दृशिर्, प्रेक्षणे ।
दश, दशने ।
कृष, विलेखने ।
दह, भस्मीकरणे ।
मिह, सेचने ।
स्कन्दादयोऽनुदात्ताः ॥
इति स्विदादय उदात्तेतः ॥
१५ + १००२ = १०१७ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

कित, निवासे रोगापनयने च ।
उदात्तेत् ॥
१ + १०१७ = १०१८ ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

दान, खण्डने ।
शान, तेजने ।
स्वरितेतौ ॥
२ + १०१८ = १०२० ॥

अथ पचादयो वहत्यन्ता नवोभयतोभाषाः ॥

डुपचष्, पाके ।
षच, समवाये ।
भज, सेवायाम् ।
रञ्ज, रागे ।
शप, आक्रोशे ।
त्विष, दीप्तौ ।
यज, देवपूजासंगतिकरणदानेषु ।
डुवप, बीजसन्ताने छेदने च ।
वह, प्रापणे ।
इति पचादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः सचतिस्तूदात्तः ॥
९ + १०२० = १०२९ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

वस, निवासे ।
उदात्तेदनुदात्तः ॥
१ + १०२९ = १०३० ॥

अथ व्येञादयस्त्रय उभयतोभाषाः ॥

वेञ्, तन्तुसन्ताने ।
व्येञ्, संवरणे ।

ह्वेञ्, स्पर्द्धायां शब्दे च ।
व्येञादयोऽनुदात्ताः ॥
३+१०३०=१०३३ ॥

अथ द्वौ परस्मैभाषौ ॥
वद, व्यक्तायां वाचि ।
टुओश्वि, गतिवृद्ध्योः ॥
इत्युदात्तौ ॥
वृत् ॥ यजादिर्गणः समाप्तः ॥
२+१०३३=१०३५ ॥

भ्वादिगणस्थाः सम्मेल्य
धातवः १०३५

इति शब्विकरणा भ्वादयः समाप्ताः ।

अथाऽदादिर्गणः

अथ द्वौ परस्मैभाषौ ॥

अद, भक्षणे ।

हन, हिंसागत्योः ।

अनुदात्तावुदात्तेतौ ॥ २ ॥

अथ चत्वार उभयतोभाषाः ॥

द्विष, अप्रीतौ ।

दुह, प्रपूरणे ।

दिह, उपचये ।

लिह, आस्वादने ।

द्विषादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः ॥ ४+२=६ ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥

चक्षिङ्, व्यक्तायां वाचि; अयं दर्शनेऽपि ।

अनुदात्तोऽनुदात्तेत् ॥ १+६=७॥

अथ पूङ्यन्ताः त्रयोदशात्मनेभाषाः ॥

ईर, गतौ कम्पने च ।

ईड, स्तुतौ ।

ईश, ऐश्वर्ये ।

आस, उपवेशने ।

आङः शासु, इच्छायाम् ।

वस, आच्छादने ।

कसि, गतिशासनयोः ।

कस, इत्येके; कश, इत्यन्ये ।

णिसि, चुम्बने ।

णिजि, शुद्धौ ।

शिजि, अव्यक्ते शब्दे ।

पिजि, वर्णे ।

पृजि, इत्येके ।

वृजी, वर्जने ।

पृची, संपर्चने ।

इतीरादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥ १३+७=२० ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

षूङ्, प्राणिगर्भविमोचने ।

शीङ्, स्वप्ने ।

उदात्तौ ॥ २+२०=२२ ॥

अथ षट् परस्मैभाषाः ॥

यु, मिश्रणे अमिश्रणे च ।

णु, स्तुतौ ।
रु, शब्दे ।
टुक्षु, शब्दे ।
क्ष्णु, तेजने ।
ष्णु, प्रस्नवणे ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ।

६+२२=२८ ॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

ऊर्णुञ्, आच्छादने ।
उदात्तः ॥

१+२८=२९ ॥

अथ त्रयः परस्मैभाषाः

द्यु, अभिगमने ।
षु, प्रसवैश्वर्ययोः ।
कु, शब्दे ।
(तु, गतिवृद्धिहिंसासु, सौत्रः)
इत्यनुदात्ता उदात्तेतः ॥

३+२९=३२ ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

ष्टुञ्, स्तुतौ ।
ब्रूञ्, व्यक्तायां वाचि ।
इत्यनुदात्तौ ॥

२+३२=३४ ॥

अथैकोनविंशतिः परस्मैभाषा इङ्त्वामनेभाषः ॥

इण्, गतौ
इङ्, अध्ययने ।
इक्, स्मरणे ।
वी, गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु ।
या, प्रापणे ।
वा, गतिगन्धनयोः ।
भा, दीप्तौ ।
ष्णा, शौचे ।
श्रा, पाके ।
द्रा, कुत्सायां गतौ ।
प्सा, भक्षणे ।
पा, रक्षणे ।
रा, दाने ।
ला, आदाने ।
दाप्, लवने ।
ख्या, प्रकथने ।
प्रा, पूरणे ।
मा, माने ।
वच, परिभाषणे ।
इत्यनुदात्ता उदात्तेतः ॥

१९+३४=५३ ॥

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः ॥

विद, ज्ञाने ।
अस, भुवि ।
मृजूष्, शुद्धौ ।
रुदिर्, अश्रुविमोचने ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ।
४+५३=५७ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

ञिष्वप्, शये ।
उदात्तेदनुदात्तः ॥
१+५७=५८ ॥

अथ सप्त परस्मैभाषाः ॥

श्वस, प्राणने ।
अन, च ।
जक्ष, भक्षहसनयोः ।
जागृ, निद्राक्षये ।
दरिद्रा, दुर्गतौ ।
चकासृ, दीप्तौ ।
शासु, अनुशिष्टौ ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
७+५८=६५ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

दीधीङ्, दीप्तिदेवनयोः ।
वेवीङ्, वेतिना तुल्ये ।
इत्युदात्तौ ॥ २+६५=६७ ॥

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

षस, षस्ति, स्वप्ने ।
वश, कान्तौ ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ।
चर्करीतञ्च ॥ ३+६७=७० ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥

ह्नुङ्, अपनयने ।
इत्यनुदात्तः ॥ १+७०=७१ ॥

अदादिगणस्था धातवः ७१
प्राक्तना धातवः १०३५
सम्मेल्य धातवः ११०६

इति लुग्विकरणा अदादयः ॥

अथ जुहोत्यादिगणः ॥

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

हु, दानादनयोः; आदाने चेत्येके ।
ञिभी, भये ।
ह्री, लज्जायाम् ।
जुहोत्यादयोऽनुदात्ताः ॥ ३ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

पॄ, पालनपूरणयोः ।
ह्रस्वान्तोयमित्येके ।
उदात्तः ॥ १+३=४ ॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

डुभृञ्, धारणपोषणयोः ।
अनुदात्तः ॥

१+४=५ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

माङ्, माने शब्दे च ।
ओहाङ्, गतौ ।
अनुदात्तौ ॥ २+५=७ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

ओहाक्, त्यागे ।
अनुदात्तः ॥

१+७=८ ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

डुदाञ्, दाने ।
डुधाञ्, धारणपोषणयोः ।
अनुदात्तौ ॥

२+८=१०॥

अथ त्रय उभयतोभाषः ॥

णिजिर्, शौचपोषणयोः ।
विजिर्, पृथग्भावे ।
विष्लृ, व्याप्तौ ।
इति णिजादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः ॥

३+१०=१३ ॥

अथागणान्ताः परस्मैभाषाश्छान्दसाश्चैकादश ॥

घृ, क्षरणदीप्त्योः ।
हृ, प्रसह्यकरणे ।
ऋ, सृ, गतौ ।
इति घ्रादयश्चत्वारोऽनुदात्ताः ॥
भस, भर्त्सनदीप्त्योः ।
उदात्त उदात्तेत् ।
कि, ज्ञाने; अनुदात्तः ।
तुर, त्वरणे ।
धिष, शब्दे ।
धन, धान्ये ।
जन, जनने ।
तुरादय उदात्ता उदात्तेतः ।
गा, स्तुतौ; अनुदात्तः ।
छन्दसि वृत् ॥

११+१३=२४ ॥

जुहोत्यादिगणस्था धातवः २४
प्राक्तना धातवः ११०६

सम्मेल्य धातवः ११३०

इति श्लुविकरणा जुहोत्यादयः ॥

अथ दिवादिर्गणः

अथ दिवादयः षड्विंशतिः परस्मैभाषाः ॥

दिवु, क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु ।
षिवु, तन्तुसन्ताने ।
स्रिवु, गतिशोषणयोः ।
ष्ठिवु, निरसने ।
ष्णुसु, अदने; आदान इत्येके; अदर्शन इत्यपरे ।
ष्णुसु, निरसने ।
क्नसु, ह्वरणदीप्त्योः ।
व्युष, दाने ।
प्लुष, च ।
नृती, गात्रविक्षेपे ।
त्रसी, उद्वेगे ।
कुथ, पूतीभावे ।
पुथ, हिंसायाम् ।
गुध, परिवेष्टने ।
क्षिप, प्रेरणे; अनुदात्तः ।
पुष्प, विकसने ।
तम, तीम, ष्टिम, ष्टीम, आर्द्रीभावे ।
व्रीड, चोदने लज्जायाञ्च ।
इष, गतौ ।
षह, षुह, चक्यर्थे ।
जॄष्, झॄष्, वयोहानौ ।
इति दिवादय उदात्ता उदात्तेतः।२

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

षूङ्, प्राणिप्रसवे ।
दूङ्, परितापे ।
इत्युदात्तौ ॥

२+२६=२८ ॥

अथ दीङादय एकादश आत्मनेभाषाः ॥

दीङ्, क्षये ।
डीङ्, विहायसा गतौ ।
धीङ्, आधारे ।
मीङ्, हिंसायाम् ।
रीङ्, श्रवणे ।
लीङ्, श्लेषणे ।
व्रीङ्, वृणोत्यर्थे ।
(वृत्) स्वादय ओदितः ।
पीङ्, पाने ।

माङ्, माने ।
इङ्, गतौ ।
प्रीङ्, प्रीणने ।
इति दीङादय अनुदात्ता डीङ् तूदात्तः ॥
११+२८=३९ ॥

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः ॥

शो, तनूकरणे ।
छो, छेदने ।
षो, अन्तकर्मणि ।
दो, अवखण्डने ।
श्यतिप्रभृतयोऽनुदात्ताः ।
४+३९=४३ ॥

अथ पञ्चदशात्मनेभाषाः ॥

जनी, प्रादुर्भावे ।
दीपी, दीप्तौ ।
पूरी, आप्यायने ।
तूरी, गतित्वरणहिंसनयोः ।
धूरी, गूरी, हिंसागत्योः ।
घूरी, जूरी, हिंसावयोहान्योः ।
शूरी, हिंसास्तम्भनयोः ।
चूरी, दाहे ।
तप, ऐश्वर्य्ये ।
वावृतु, वरणे ।
क्लिश, उपतापे ।
काशृ, दीप्तौ ।
वाशृ, शब्दे ।
इति तपिवर्जमुदात्ता अनुदात्तेतः ।
१५+४३=५८ ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

मृष, तितिक्षायाम् ।
ईशुचिर्, पूतीभावे ।
उदात्तौ स्वरितेतौ ॥
२+५८=६० ॥

अथ त्रय उभयतोभाषाः ॥

णह, बन्धने ।
रञ्ज, रागे ।
शप, आक्रोशे ।
इत्यनुदात्ताः स्वरितेतः ॥
३+६०=६३ ॥

अथैकादशात्मनेभाषाः ॥

पद, गतौ ।
खिद, दैन्ये ।
विद, सत्तायाम् ।
बुध, अवगमने ।
युध, संप्रहारे ।
अनो रुध, कामे ।

अण, प्राणने; उदात्तः ।
मन, ज्ञाने ।
युज, समाधौ ।
सृज, विसर्गे ।
लिश, अल्पीभावे ।
इत्यनुदात्ता अनुदात्तेतः ॥
११+६३=७४ ॥

अथ णगणान्ता सप्तषष्टिः
परस्मैभाषाः ॥

राधोऽकर्मकाद् वृद्धावेव ।
व्यध, ताडने ।
पुष, पुष्टौ ।
शुष, शोषणे ।
तुष, प्रीतौ ।
दुष, वैकृत्ये ।
श्लिष, आलिङ्गने ।
शक, विभाषितो मर्षणे ।
ञिष्विदा, गात्रप्रक्षरणे ।
क्रुध, क्रोधे ।
क्षुध, बुभुक्षायाम् ।
शुध, शौचे ।
षिधु, संराद्धौ ।
इत्यनुदात्ता उदात्तेतः ।
रध, हिंसासंराध्योः ।

णश, अदर्शने ।
तृप, प्रीणने ।
दृप, हर्षमोहनयोः ।
द्रुह, जिघांसायाम् ।
मुह, वैचित्त्ये ।
ष्णुह, उद्गिरणे ।
ष्णिह, प्रीतौ ।
वृत् रधादयः इत्युदात्ता;
उदात्तेतस्तृपिदृपीत्वनुदात्तौ ॥
शमु, उपशमे ।
तमु, काङ्क्षायाम् ।
दमु, उपशमे ।
श्रमु, तपसि खेदे च ।
भ्रमु, अनवस्थाने ।
क्षमूष्, सहने ।
क्लमु, ग्लानौ ।
मदी, हर्षे ।
(इत्यष्टौ शमादयः) ।
असु, क्षेपणे ।
यसु, प्रयत्ने ।
जसु, मोक्षणे ।
तसु, उपक्षये ।
दसु, च ।
वसु स्तम्भे, बशादिरित्येके,
व्युष, विभागे ।
ओष्ठ्यादिदन्त्यान्त्या

इत्यन्ये, अयकारं बुस इत्यपरे।

प्लुष, दाहे।

बिस, प्रेरणे।

कुस, संश्लेषणे।

बुस, उत्सर्गे।

मुस, खण्डने।

मसी, परिणामे।

समी, इत्येके।

लुठ, विलोडने।

उच, समवाये।

भृशु, भ्रंशु, अधःपतने।

वृश, वरणे।

कृश, तनूकरणे।

ञितृष, पिपासायाम्।

हृष, तुष्टौ।

रुष, रिष, हिंसायाम्।

डिप, क्षेपे।

कुप, क्रोधे।

गुप, व्याकुलत्वे।

युप, रुप, लुप, विमोहने।

लुभ, गार्ध्ये।

क्षुभ, संचलने।

णभ, तुभ, हिंसायाम्।

क्लिदू, आर्द्रीभावे।

ञिमिदा, स्नेहने।

ञिक्ष्विदा, स्नेहनमोचनयोः।

ऋधु, वृद्धौ।

गृधु, अभिकाङ्क्षायाम्।

वृत्।

इत्युदात्ता उदात्तेतः॥

६७ + ७४ = १४१॥

दिवादिगणस्था धातवः १४१

प्राक्तना धातवः ११३०

सम्मेल्य धातवः १२७१

इति श्यन्विकरणा दिवादयः।

अथ स्वादिगणः

अथ स्वाद्या नवोभयतोभाषाः ॥

षुञ्, अभिषवे ।
षिञ्, बन्धने ।
शिञ्, निशाने ।
डुमिञ्, प्रक्षेपणे ।
चिञ्, चयने ।
स्तृञ्, आच्छादने ।
कृञ्, हिंसायाम् ।
वृञ्, वरणे ।
धुञ्, कम्पने; दीर्घान्तोऽपीत्येके ।
इति वृञ् वर्जमनुदात्ताः ॥ ९ ॥

अथाष्टौ परस्मैभाषाः ॥

टुदु, उपतापे ।
हि, गतौ वृद्धौ च ।
पृ, प्रीतौ ।
स्पृ, प्रीतिसेवनयोः; प्रीतिचलनयोरित्यन्ये ।
स्मृ, इत्येके ।
आप्लृ, व्याप्तौ ।
शक्लृ, शक्तौ ।
राध, साध, संसिद्धौ ।
इत्यनुदात्ताः ॥

८+९=१७ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

अशूङ्, व्याप्तौ संघाते च ।
ष्टिघ, आस्कन्दने ।
इत्युदात्तावनुदात्तेतौ ॥

२+१७=१९ ॥

अथागणान्ताः पञ्चदश परस्मैभाषाः ॥

तिक, तिग, गतौ च ।
षघ, हिंसायाम् ।
ञिधृषा, प्रागल्भ्ये ।
दम्भु, दम्भने ।
ऋधु, वृद्धौ ।
छन्दसि ।
तृप, प्रीणन इत्येके ।
अह, व्याप्तौ ।
दघ, घातने पालने च ।
चमु, भक्षणे ।

रि, क्षि, चिरि, जिरि, दाशृ, हिंसायाम् ।

इत्युदात्ता उदात्तेतः ।
१५+१९=३४ ॥

स्वादिगणस्था धातवः ३४
प्राक्तना धातवः १२७१

सम्मेल्य धातवः १३०५

इति श्नुविकरणाः स्वादयः ॥

अथ तुदादिगणः

अथ षडुभयतोभाषाः ॥

तुद, व्यथने ।
णुद, प्रेरणे ।
दिश, अतिसर्जने ।
भ्रस्ज, पाके ।
क्षिप, प्रेरणे ।
कृप, विलेखने ।
इत्यनुदात्ताः स्वरितेतः ॥ ६ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

ऋषी, गतौ ।
उदात्त उदात्तेतः ॥
१ + ६ = ७ ॥

अथ चत्वार आत्मनेभाषाः ॥

जुषी, प्रीतिसेवनयोः ।
ओविजी, भयचलनयोः ।
ओलजी, ओलस्जी, व्रीडायाम् ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥
४ + ७ = ११ ॥

अथ व्रश्चादयो द्व्युरशत परस्मैभाषाः ॥

ओव्रश्चू, छेदने ।
व्यच, व्याजीकरणे ।
उछि, उञ्छे ।
उछी, विवासे ।
ऋछ, गतीन्द्रियप्रलयमूर्त्तिभावेषु ।
मिछ, उत्क्लेशे ।
जर्ज, चर्च, झर्झ, परिभाषणभर्त्सनयोः ।
त्वच, संवरणे ।
ऋच, स्तुतौ ।
ऋब्ज, आर्जवे ।
उज्झ, उत्सर्गे ।
लुभ, विमोहने ।
रिफ, कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु ।
रिह, इत्येके ।
तृप, तृम्प, तृप्तौ ।
तृफ, तृम्फ, इत्येके ।
तुप, तुम्प, तुफ, तुम्फ, हिंसायाम् ।
दृफ, दृम्फ, उत्क्लेशे ।
दृफ, इत्यन्ये ।
ऋफ, ऋम्फ, हिंसायाम् ।
गुफ, गुम्फ, ग्रन्थे ।

उभ, उम्भ, पूरणे ।
शुभ, शुम्भ, शोभार्थे ।
दृभी, ग्रन्थे ।
चृती, हिंसाग्रन्थनयोः ।
विध, विधाने ।
जुड, गतौ ।
जुन, इत्येके ।
मृड, सुखने ।
पृड, च ।
पृण, प्रीणने ।
वृण, च ।
मृड, हिंसायाम् ।
तुण, कौटिल्ये ।
पुण, कर्मणि शुभे ।
मुण, प्रतिज्ञाने ।
कुण, शब्दोपकरणयोः ।
शुन, गतौ ।
द्रुण, हिंसागतिकौटिल्येषु ।
घुण, घूर्ण, भ्रमणे ।
षुर, ऐश्वर्यदीप्त्योः ।
कुर, शब्दे ।
खुर, छेदने ।
मुर, संवेष्टने ।
क्षुर, विलेखने ।
घुर, भीमार्थशब्दयोः ।
पुर, गमने ।
वृहू, उद्यमने ।
वृहू, इत्येके ।
तृहू, स्तृहू, तृंहू, हिंसार्थाः ।
इषु, इच्छायाम् ।
मिष, स्पर्द्धायाम् ।
किल, श्वैत्यक्रीडनयोः ।
तिल, स्नेहे ।
चिल, वसने ।
चल, विलसने ।
इल, स्वप्नक्षेपणयोः ।
विल, संवरणे ।
बिल, भेदने ।
णिल, गहने ।
हिल, भावकरणे ।
शिल, षिल, उञ्छे ।
मिल, श्लेषणे ।
लिख, अक्षरविन्यासे ।
कुट, कौटिल्ये ।
पुट, संश्लेषणे ।
कुच, संकोचने ।
गुज, शब्दे ।
गुड, रक्षायाम् ।
डिप, क्षेपे ।
छुर, छेदने ।
स्फुट, विकसने ।
मुट, आक्षेपप्रमर्दनयोः ।

त्रुट, छेदने ।
तुट, कलहकर्मणि ।
चुट, छुट, छेदने ।
जुड, बन्धने ।
कड, मदे ।
लुट, संश्लेषणे ।
लुठ, इत्येके ।
कृड, घनत्वे ।
कुड, बाल्ये ।
पुड, उत्सर्गे ।
घुट, प्रतिघाते ।
तुड, तोडने ।
थुड, स्फुड, संवरणे ।
खुड, छुड, इत्यन्ये ।
कुड, संघात इत्यपरे ।
स्फुर, स्फुरणे ।
स्फर, इत्येके ।
स्फुल, संचलने ।
स्फुड, चुड, व्रुड, संवरणे ।
क्रुड, भ्रुड, निमज्जने ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥
१०२ + ११ = ११३ ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥
गुरी, उद्यमने ।
इत्युदात्तोऽनुदात्तेत् ॥
१ + ११३ = ११४ ।

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः ॥
णू, स्तवने ।
धू, विधूनने ।
गु, पुरीषोत्सर्गे ।
ध्रु, गतिस्थैर्ययोः ।
ध्रुव, इत्येके ।
इत्युदात्ताः, गु, ध्रु त्वनुदात्तौ ॥
४ + ११४ = ११८ ।

अथैक आत्मनेभाषः ॥
कूङ्, शब्दे ।
इत्युदात्तः ॥
कुङ्, शब्द इत्येके । अनुदात्तः ।
(वृत्) इति कुटादिगणः ॥
१ + ११८ = ११९ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥
पृङ्, व्यायामे ।
मृङ्, प्राणत्यागे ।
इत्यनुदात्तौ ॥
२ + ११९ = १२१ ॥

अथ सप्त परस्मैभाषाः ॥

रि, पि, गतौ ।
धि, धारणे ।
क्षि, निवासगत्योः ।
इत्यनुदात्ताः ॥
षू, प्रेरणे ।
कॄ, विक्षेपे ।
गॄ, निगरणे ।
इत्युदात्ताः ॥

७+१२१=१२८ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

दृङ्, आदरे ।
धृङ्, अवस्थाने ।
इत्यनुदात्तौ ॥

२+१२८=१३० ॥

अथ षोडश परस्मैभाषाः ॥

प्रछ, ज्ञीप्सायाम् ।
वृत् (इति किरादयः) ।
सृज, विसर्गे ।
टुमस्जो, शुद्धौ ।
रुजो, भङ्गे ।
भुजो, कौटिल्ये ।
छुप, स्पर्शे ।
रुश, रिष, हिंसायाम् ।
लिश, गतौ ।
स्पृश, संस्पर्शने ।
विछ, गतौ ।
विश, प्रवेशने ।
मृश, आमर्शने ।
णुद, प्रेरणे ।
षद्लृ, विशरणगत्यवसादनेषु ।
शद्लृ, शातने ।
इत्यनुदात्ता उदात्तेतौ विच्छि-
स्तूदात्तः ॥

१६+१३०=१४६ ॥

अथ षडुभयतोभाषाः ॥

मिल, संगमे ।
मुच्लृ, मोचने ।
लुप्लृ, छेदने ।
विद्लृ, लाभे ।
लिप, उपदेहे ।
षिच, क्षरणे ।
इत्यनुदात्ताः स्वरितेतौ मिलिस्तू-
दात्तः ॥

६+१४६=१५२ ॥

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

कृती, छेदने ।
खिद, परिघातने ।

पिश, अवयवे ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः खिदिस्त्व-
नुदात्तः ।
वृत् ॥

३+१५२=१५५

तुदादिगणस्था धातवः १५५
प्राक्तना धातवः १३०५

सम्मेल्य धातवः १४६०

इति शविकरणास्तुदादयः ॥

अथ रुधादिर्गणः

अथ नवोभयतोभाषाः ॥

रुधिर्, आवरणे ।

भिदिर्, विदारणे ।

छिदिर्, द्वैधीकरणे ।

रिचिर्, विरेचने ।

विचिर्, पृथग्भावे ।

क्षुदिर्, संप्रेषणे ।

युजिर्, योगे ।

उच्छृदिर्, दीप्तिदेवनयोः ।

उतृदिर्, हिंसानादरयोः ।

इत्यनुदात्ताः स्वरितेतः, छृदितृदी तूदात्तौ ॥ ९ ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

कृती, छेदने ।

इत्युदात्त उदात्तेत् ॥

१+९=१० ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥

ञिइन्धी, दीप्तौ ।

उदात्तोऽनुदात्तेत् ॥

१+१०=११ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

खिद, दैन्ये ।

विद, विचारणे ।

इत्यनुदात्तावनुदात्तेतौ ॥

२+११=१३ ॥

अथ द्वादश परस्मैभाषाः ॥

शिष्लृ, विशेषणे ।

पिष्लृ, संचूर्णने ।

भञ्जो, आमर्दने ।

भुज, पालनाभ्यवहारयोः ।

तृह, हिसि, हिंसायाम् ।

उन्दी, क्लेदने ।

अञ्जू, व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु ।

तञ्चू, संकोचने ।

ओविजी, भयचलनयोः ।

वृजी, वर्जने ।

पृची, संपर्के ।

इत्युदात्ता उदात्तेतः, आद्यास्त्वाद्यास्त्वनुदात्ताः ॥

वृत् ॥

१२+१३=२५ ॥

रुधादिगणस्थ धातवः २५

प्राक्तना धातवः १४६०

सम्मेल्य धातवः १४८५

इति श्नम्विकरण रुधादयः ॥

अथ तनादिगंणः

अथ सप्तोभयतोभाषाः ॥

तनु, विस्तारे ।
षणु, दाने ।
क्षणु, हिंसायाम् ।
क्षिणु, च ।
ऋणु, गतौ ।
तृणु, अदने ।
घृणु, दीप्तौ ।
इत्युदात्ताः स्वरितेतः ॥ ७ ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

वनु, याचने ।
मनु, अवबोधने ।
इत्युदात्तावनुदात्तेतौ ॥

२+७=९॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

डुकृञ्, करणे ।
अनुदात्तः ।
वृत् ॥ १+९=१० ॥

तनादिगणस्था धातवः १०
प्राक्तना धातवः १४८५

सम्मेल्य धातवः १४९५

इत्युविकरणास्तनादयः ॥

अथ क्र्यादिगणः

अथ सप्तोभयतोभाषाः ॥

डुक्रीञ्, द्रव्यविनिमये ।

प्रीञ्, तर्पणे कान्तौ च ।

श्रीञ्, पाके ।

मीञ्, हिंसायाम् ।

षिञ्, बन्धने ।

स्कुञ्, आप्रवणे ।

युञ्, बन्धने ।

इत्यनुदात्ताः ॥ ७ ॥

अथ नवोभयतोभाषाः ॥

क्नूञ्, शब्दे ।

द्रूञ्, हिंसायाम् ।

पूञ्, पवने ।

मूञ्, बन्धने ।

लूञ्, छेदने ।

स्तॄञ्, आच्छादने ।

कॄञ्, हिंसायाम् ।

वॄञ्, वरणे ।

धूञ्, कम्पने ।

इत्युदात्ताः ॥

९+७=१६ ॥

अथ श्रादयो गृणात्यन्ता एकादश परस्मैभाषाः ॥

शॄ, हिंसायाम् ।

पॄ, पालनपूरणयोः ।

वॄ, वरणे; भरण इत्येके ।

भॄ, भर्त्सने भरण इत्यन्ये ।

दॄ, विदारणे ।

धॄ, इत्यन्ये ।

जॄ, वयोहानौ ।

झॄ इत्येके ।

नॄ, नये ।

कॄ, हिंसायाम् ।

ऋ, गतौ ।

गॄ, शब्दे ।

इति श्रादय उदात्ताः ॥

११+१६=२७ ॥

अथैकादश परस्मैभाषाः ॥

ज्या, वयोहानौ ।

व्री, वरणे ।

री, गतिरेषणयोः ।

ली, श्लेषणे ।

ब्ली, वरणे ।
प्ली, गतौ ।
वृत् । इति प्वादयः *॥
व्री, वरणे ।
भ्री, भये, भरण इत्येके ।
क्षीष्, हिंसायाम् ।
ज्ञा, अवबोधने ।
बन्ध, बन्धने ।
इति ज्यादयोऽनुदात्ताः ॥
११+२७=३८ ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥

वृङ्, संभक्तौ ।
इत्युदात्तः । १+३८=३९ ॥

अथ द्वाविंशतिः परस्मैभाषाः ॥

श्रन्थ, विमोचनप्रतिहर्षयोः ।
मन्थ, विलोडने ।
श्रन्थ, ग्रन्थ, संदर्भे ।
कुन्थ, संश्लेषणे ।
मृद, क्षोदे ।
मृड, च, अयं सुखेऽपि ।
गुध, रोषे ।
कुष, निष्कर्षे ।
क्षुभ, सञ्चलने ।
णभ, तुभ, हिंसायाम् ।
क्लिशू, विबाधने ।
अश, भोजने ।
उध्रस, उञ्छे ।
इष, आभीक्ष्ण्ये ।
विष, विप्रयोगे, अनुदात्तः ।
प्रुष, प्लुष, स्नेहनसेचनपूरणेषु ।
पुष, पुष्टौ ।
मुष, स्तेये ।
खच, भूतप्रादुर्भावे ।
खव, इत्येके ।
हेठ, च ।
इति श्रन्थादय उदात्ता उदात्ततः ॥
२२+३९=६१ ॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

ग्रह, उपादाने ।
इत्युदात्तः स्वरितेत् ।
वृत् ॥ १+६१=६२ ॥

क्र्यादिगणस्था धातवः ६२
प्राक्तना धातवः १४९५
समेल्य धातवः १५५७

इति श्नाविकरणः क्र्यादयः ॥

* स्वादयोऽपि अन्ये आगणान्ताः प्वादयः ॥

अथ चुरादिगणः

अथ चुरादयस्त्र्यन्ता एकोनपञ्चाशदुत्तरमेकशतमुदात्तेतः ॥

चुर, स्तेये ।
चिति, स्मृत्याम् ।
यत्रि, सङ्कोचने ।
स्फुडि, परिहासे ।
लक्ष, दर्शनाङ्कनयोः ।
कुद्र, अनृतभाषणे ।
लड, उपसेवायाम् ।
मिदि, स्नेहने ।
ओलडि, उत्क्षेपणे ।
जल, अपवारणे ।
लज, इत्येके ।
पीड, अवगाहने ।
नट, अवस्पन्दने ।
श्रथ प्रयत्ने, प्रस्थान इत्येके ।
बध, संयमने ।
पॄ, पूरणे ।
ऊर्ज, बलप्राणनयोः ।
पक्ष, परिग्रहे ।
वर्ण, चूर्ण, प्रेरणे ।
वर्ण, वर्णन इत्येके ।
प्रथ, प्रख्याने ।
पृथ, प्रक्षेपे ।
पथ, इत्येके ।
षम्ब, संबन्धने ।
शम्ब, च ।
साम्ब, इत्येके ।
भक्ष, अदने ।
कुट्ट, छेदनभत्सनयोः ।
पूरण, इत्येके ।
पुट्ट, चुट्ट, अल्पीभावे,
अट्ट, षुट्ट, अनादरे ।
लुण्ठ, स्तेये ।
शठ, श्वठ, असंस्कारगत्योः ।
श्वठि, इत्येके ।
तुज, तुजि, पिज, पिजि, लजि, लुजि हिंसाबलादाननिकेतनेषु ।
पिस, गतौ ।
षान्त्व, सामप्रयोगे ।
श्वल्क, वल्क, परिभाषणे ।
ष्णिह, स्नेहने ।
स्फिट, इत्येके ।

स्मिट, अनादरे ।
ष्मिङ्, अनादर इत्येके ।
श्लिष, श्लेषणे ।
पथि, गतौ ।
पिछ, कुट्टने ।
छदि, संवरणे ।
श्रण, दाने ।
तड, आघाते ।
खड, खडि, कडि, भेदने ।
कुडि, रक्षणे ।
गुडि, वेष्टने, रक्षण इत्येके ।
कुठि, गुठि, चेतयन्ये ।
खुडि, खण्डने ।
वठि, विभाजने ।
वडि, इत्येके ।
चडि, कोपे ।
मडि, भूषायां हर्षे च ।
भडि, कल्याणे ।
छर्द, वमने ।
पुस्त, बुस्त, आदरानादरयोः ।
चुद, संचोदने ।
नक्क, धक्क, नाशने ।
चक्क, चुक्क, व्यथने ।
क्षल, शौचकर्मणि ।
तल, प्रतिष्ठायाम् ।
तुल, उन्माने ।
दुल, उत्क्षेपे ।
पुल, महत्त्वे ।
चुल, समुच्छ्राये ।
मूल, रोहणे ।
बुल, निमज्जने ।
कल, विल, क्षेपे ।
बिल, भेदने ।
तिल, स्नेहने ।
चल, भृतौ ।
पाल, रक्षणे ।
लूष, हिंसायाम् ।
शुल्ब, माने ।
शूर्प, च ।
चुट, छेदने ।
मुट, संचूर्णने ।
पडि, पसि, नाशने ।
व्रज, मार्ग संस्कारगत्योः ।
शुल्क, अतिस्पर्शने ।
चपि, गत्याम् ।
क्षपि, क्षान्त्याम् ।
क्षजि, कृच्छ्रजीवने ।
श्वर्त्त, गत्याम् ।
श्वभ्र, च ।
ज्ञप, मिच्च ।
यम, च परिवेषणे ।
चह, परिकल्कने ।

चप, इत्येके ।
रह, त्यागे ।
बल, प्राणने ।
चिञ्, चयने ।
नान्ये मिताऽहेतौ ।
घट्ट, चलने ।
मुस्त, संघाते ।
खट्ट, संवरणे ।
षट्ट, स्फिट्ट, चुबि, हिंसायाम् ।
पूल, सङ्घाते ।
पूर्ण, इत्येके ।
पुंस, अभिवर्द्धने ।
टकि, बन्धने ।
धूस, कान्तिकरणे ।
धूम, इत्येके ।
धूश, इत्यपरे ।
कीट, वरणे ।
चूर्ण, संकोचने ।
पूज, पूजायाम् ।
अर्क, स्तवने, तपन, इत्येके ।
शुठ, आलस्ये ।
शुठि, शोषणे ।
जुड, प्रेरणे ।
गज, मार्ज, शब्दार्थौ ।
मर्च, च ।
घृ, प्रस्रवणे ।
पचि, विस्तारवचने ।
तिज, निशाने ।
कृत, संशब्दे ।
वर्ध, छेदनपूरणयोः ।
कुबि, आच्छादने ।
कुभि, इत्येके ।
लुबि, तुबि, अदर्शने । अर्दन, इत्यके ।
ह्लप, व्यक्तायां वाचि ।
क्लृप, इत्येके ।
चुटि, छेदने ।
इल, प्रेरणे ।
म्रछ, म्लेच्छने ।
म्लेछ, अव्यक्तायां वाचि ।
ब्रूस, बर्ह, हिंसायाम् ।
गद, गर्ज, शब्दे ।
गर्ध, अभिकाङ्क्षायाम् ।
गुर्द, पुर्व, निकेतने ।
जसि, रक्षणे; मोक्षण, इत्येके ।
ईड, स्तुतौ ।
जसु, हिंसायाम् ।
पिडि, संघाते ।
रुष, रोषे ।
रुट, इत्येके ।
डिप, क्षेपे ।
ष्टुप, समुच्छ्राये ।
इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥ १४९ ॥

अथ आकुस्माद् अष्टात्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

चित, संचेतने ।
दशि, दंशनदर्शनयोः ।
दस, दसि, इत्येके ।
डप, डिप, संघाते ।
तत्रि, कुटुम्बधारणे ।
मत्रि, गुप्तपरिभाषणे ।
स्पश, ग्रहणसंश्लेषणयोः ।
तर्ज, भर्त्स, तर्ज्जने ।
बस्त, गन्ध, अर्दने ।
विष्क, हिंसायाम् ।
हिष्क, इत्येके ।
निष्क, परिमाणे ।
लल, ईप्सायाम् ।
कूण, संकोचने ।
तूण, पूरणे ।
भ्रूण, आशाविशङ्कयोः ।
शठ, श्लाघायाम् ।
यक्ष, पूजायाम् ।
स्यम, वितर्के ।
गुर, उद्यमने ।
शम, लक्ष, आलोचने ।
कुत्स, अवक्षेपणे ।
त्रुट, छेदने ।
कुट, इत्येके ।
गल, स्रवणे ।
भल, आभण्डने ।
कूट, आप्रदाने । अवसादन इत्येके ।
कुट्ट, प्रतापने ।
वञ्चु, प्रलम्भने ।
वृष, शक्तिबन्धने ।
मद, तृप्तियोगे ।
दिवु, परिकूजने ।
गॄ, विज्ञाने ।
विद, चेतनाख्याननिवासेषु ।
मान, स्तम्भे ।
यु, जुगुप्सायाम् ।
कुस्म, नाम्नो वा ।
इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

३८ + १४९ = १८७ ॥

अथ चर्चादयः कृप्यन्ताः सप्तत्रिंशत् ॥

चर्च, अध्ययने ।
बुक्क, भषणे ।
शब्द, उपसर्गादाविष्कारे च ।
कण, निमीलने ।
जभि, नाशने ।
षूद, क्षरणे ।
जसु, ताडने ।

पश, बन्धने।
अम, रोगे।
चट, स्फुट, भेदने।
घट, संघाते।
हन्त्यर्थाश्च।
दिवु, मर्दने।
अर्ज, प्रतियत्ने।
घुषिर्, विशब्दने।
आङः क्रन्द, सातत्ये।
लस, शिल्पयोगे।
तसि, भूष, अलङ्कारे।
अर्ह, पूजायाम्।
ज्ञा, नियोगे।
भंज, विश्राणने।
शृधु, प्रसहने।
यत, निकारोपस्कारयोः।
कल, गल, आस्वादने।
रघ, इत्येके।
रग, इत्यन्ये।
अञ्चु, विशेषणे।
लिगि, चित्रीकरणे।
मुद, संसर्गे।
त्रस, धारणग्रहणवारणेषु।
उध्रस, उञ्छे।
मुच, प्रमोचनमोदनयोः।
वस, स्नेहच्छेदापहरणेषु।
चर, संशये।
च्यु, हसने; सहन इत्येके।
च्युस, इत्येके।
भुवो, अवकल्कने।
कृपेश्च ॥ ३७+१८७=२२४ ॥

अथ स्वादन्ताश्चतुःपञ्चाशत् ॥

आस्वदः सकर्मकात्।
ग्रस, ग्रहणे।
पुष, धारणे।
दल, विदारणे।
पट, पुट, लुट, तुजि, मिजि, पिजि, भजि, लघि, त्रसि, पिसि, कुसि, दशि, कुशि, घट, घटि, वृहि, बर्ह, वल्ह, गुप, धूप, विछ, चीव, पुथ, लोकृ, लोचृ, णद, कुप, तर्क, वृतु, वृधु, भाषार्थाः।
रुट, लजि, अजि, दसि, भृसि, रुशि, शीक, नट, पुटि, जिवि, रघि, लघि, अहि, रहि, नहि, च।
लडि, तड, नल, च।
पूरी, आप्यायने।
रुज, हिंसायाम्।

ष्वद, आस्वादने।
स्वाद, इत्येके ॥
५४ + २२४ = २७८ ॥

अथाधृषीयाः सप्तचत्वारिंशत्॥

आधृषाद्वा।
युज, पृच, संयमने।
अर्च, पुजायाम्।
षह, मर्षणे।
ईर, क्षेपे।
ली, द्रवीकरणे।
वृजी, वर्जने।
वृञ्, आवरणे।
जॄ, वयोहानौ।
ज्रि, च।
रिच, वियोजनसंपर्चनयोः।
शिष, असर्वोपयोगे।
तप, दाहे।
तृप, तृप्तौ।
छृदी, सन्दीपने।
चृप, छृप, दृप, सन्दीपन इत्येके।
दृभी, भये।
दृभ, सन्दर्भे।
छद, संवरणे।
श्रथ, मोक्षणे, हिंसायामित्येके।
मी, गतौ।

ग्रन्थ, बन्धने।
क्रथ, हिंसायाम, स्वरितेदित्येके।
शीक, आमर्षणे।
चीक, च।
अर्द, हिंसायाम्; स्वरितेत्।
हिंसि, हिंसायाम्।
अर्ह, पूजायाम्।
आङः षद, पद्यर्थे।
शुन्ध, शौचकर्मणि।
छद, अपवारणे; स्वरितेत्।
जुष, परितर्कणे।
धूञ्, कम्पने।
प्रीञ्, तर्पणे।
श्रन्थ, ग्रन्थ, सन्दर्भे।
आप्लृ, लम्भने; स्वरितेदित्येके।
तनु, श्रद्धोपकरणयोः, उपसर्गाच्चा-दैर्घ्ये।
चन, श्रद्धोपहननयोरित्येके।
वद, सन्देशवचने; स्वरितेत्।
वच, परिभाषणे।
मान, पूजायाम्।
भू, प्राप्तावात्मनेपदी।
गर्ह, विनिन्दने।
मार्ग, अन्वेषणे।
कठि, शोके।
मृजू, शौचालंकारयोः।

मृष, तितिक्षायाम्; स्वरितेत् ।
धृष, प्रसहने ।
इत्याधृषीयाः ॥
४७ + २७८ = ३२५ ॥

अथागणान्ता अदन्ताः
पञ्चाशीतिः ॥

अथादन्ताः ।
कथ, वाक्यप्रबन्धे ।
वर, ईप्सायाम् ।
गण, संख्याने ।
शठ, श्वठ, सम्यगवभाषणे ।
पट, वट, ग्रन्थे ।
रह, त्यागे ।
स्तन, गदी, देवशब्दे ।
पत, गतौ वा ।
पष अनुपसर्गात् ।
स्वर, आक्षेपे ।
रच, प्रतियत्ने ।
कल, गतौ संख्याने च ।
चह, परिकल्कने ।
मह, पूजायाम् ।
सार, कृप, श्रथ, दौर्बल्ये ।
स्पृह, ईप्सायाम् ।
भाम, क्रोधे ।
सूच, पैशून्ये ।
खेट, भक्षणे ।
खेड, इत्येके ।
खोट, इत्यन्ये ।
क्षोट, क्षेपे ।
गोम, उपलेपने ।
कुमार, क्रीडायाम् ।
शील, उपधारणे ।
साम, सान्त्वप्रयोगे ।
वेल, कालोपदेशे ।
पल्पूल, लवनपवनयोः ।
वात, सुखसेवनयोः; गतिसुखसेवनेष्वित्येके ।
गवेष, मार्गणे ।
वास, उपसेवायाम् ।
निवास, आच्छादने ।
भाज, पृथक्कर्मणि ।
सभाज, प्रतिदर्शनयोः; प्रतिसेवनयोरित्येके ।
ऊन, परिहाणे ।
ध्वन, शब्दे ।
कूट, परितापे; परिदाह, इत्यन्ये ।
संकेत, ग्राम, कुण, गुण चामन्त्रणे ।
कूण, संकोचने ।
स्तेन, चौर्ये ।
आगर्वादात्मनेपदिन ।
पद, गतौ ।
गृह, ग्रहणे ।

मृग, अन्वेषणे ।
कुह, विस्मापने ।
शूर, वीर, विक्रान्तौ ।
स्थूल, परिवृंहणे ।
अर्थ, उपयाच्ञायाम् ।
सत्र, सन्तानक्रियायाम् ।
गर्व, माने ।
इत्यागर्वीयाः ।
सूत्र, वेष्टने; विमोचन,
इत्यन्ये ।
मूत्र, प्रस्रवणे ।
रूक्ष, पारुष्ये ।
पार, तीर, कर्मसमाप्तौ ।
पुट, संसर्गे ।
धेक, दर्शन इत्येके ।
कत्र, शैथिल्ये ।
कर्त, इत्यप्येके ।
प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्ठवच्च ।
तत्करोति, तदाचष्टे ।
तेनातिक्रामति ।
धातुरूपं च ।
कर्तृकरणाद्धात्वर्थे ।
वष्क, दर्शने ।
चित्र, चित्रीकरणे; कदाचि-
द्दर्शने ।

अंस, समाघाते ।
वट, विभाजने ।
लज, प्रकाशने ।
वटि, लजि, इत्येके ।
मिश्र, सम्पर्के ।
सङ्ग्राम, युद्धे; अयमनु-
दात्तेत् ।
स्तोम, श्लाघायाम् ।
छिद्र, कर्णभेदने; करणभेदने,
इत्येके ।
अन्ध, दृष्ट्युपघाते; उपसंहार
इत्यन्ये ।
दण्ड, दण्डनिपातने ।
अङ्क, पदे लक्षणे च ।
अङ्ग च ।
सुख, दुःख, तत्क्रियायाम् ।
रस, आस्वादनस्नेहनयोः ।
व्यय, वित्तसमुत्सर्गे ।
रूप, रूपक्रियायाम् ।
छेद, द्वैधीकरणे ।
छद, अपवारण इत्येके ।
लाभ, प्रेरणे ।
व्रण, गात्रविचूर्णने ।
वर्ण, वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु

बहुलमेतन्निदर्शनम् ।
णिङङ्गान्निरसने ।
श्वेताश्वाश्वतरगालोडिताह्वरकाणामश्वतरेतकलोपश्च ।

पुच्छादिषु, धात्वर्थ इत्येव, सिद्धम् ।
८५+३२५=४१० ।

चुरादिगणस्था धातवः ४१०
प्राक्तना धातवः १५५७

सम्मेल्य धातवः १९६७

इति चुरादयः ॥

अथ कण्ड्वादयः

कण्डूञ्, गात्रविघर्षणे ।
मन्तु, अपराधे ।
वल्गु, पूजामाधुर्य्ययोः ।
असु, उपतापे ।
असू, असूञ्, इत्येके ।
लेट्, लोट्, पूर्वभावे स्वप्ने च ।
लेला, दीप्तौ ।
इरस्, इरज्, इरञ्, ईर्ष्यायाम ।
उषस्, प्रभातभावे ।
वेद, धौर्त्ये, स्वप्ने च ।
मेधा, आशुग्रहणे ।
कुषुभ, क्षये ।
मगध, परिवेष्टने; नीचदास्य
इत्यन्ये ।
तन्तस्, पम्पस्, दुःखे ।
सुख, दुःख, तत्क्रियायाम ।
सपर, पूजायाम् ।
अरर, आराकर्मणि ।
भिषज्, चिकित्सायाम् ।
भिष्णज्, उपसेवायाम् ।
इषुध, शरधारणे ।
चरण, वरण, गतौ ।
चुरण, चौर्य्ये ।
तुरण, त्वरायाम् ।
भुरण, धारणपोषणयोः ।
गद्गद, वाक्स्खलने ।
एला, केला, खेला, विलासे ।
इला, इत्यन्ये ।
खेला, स्खलने च; अदन्तोय-
मित्येके ।
लिट, अल्पकुत्सनयोः ।
लाट्, जीवने ।
ह्रणीङ्, रोषणे लज्जायाञ्च ।
महीङ्, पूजायाम् ।
रेखा, श्लाघासादनयोः ।
दुवस्, परितापपरिचरणयोः ।
तिरस्, अन्तर्द्धौ ।
अगद, नीरोगत्वे ।
उरस्, बलार्थे ।
तरण, गतौ ।
पयस्, प्रसृतौ ।

संभूयस्, प्रभूतभावे ।

अम्बर, सम्बर, संभरणे ॥४७॥

आकृतिगणोऽयम् ॥

इति धातुपाठे कण्ड्वादिगणः समाप्तः ॥

कण्ड्वादिगणाद्या धातवः ४७

प्राक्तना धातवः १९६७

सम्मेल्य धातवः २०१४

इति श्रीयुतदयानन्दसरस्वतीस्वामिनाऽकारादिक्रम-
सूचीपत्रेण सह धातुपाठो यन्त्रयितः ।
पौषवदि १० गुरुवारे
संवत् १९३९.

संशोधित श्री पं० युधिष्ठिर मीमांसक द्वारा ।
अत्र विषये यद् वक्तव्यं तदस्माभिः "ऋषि दयानन्द के ग्रंथों का इतिहास" नाम्नि ग्रन्थे (पृ० १६८) उक्तं तत्तत्र द्रष्टव्यम् । सं० ।

धातुनामकारादिक्रमेण

सूचीपत्रम्

नोटः—भूमिका के निर्देशानुसार वै० यं० मुद्रित ग्रन्थ में गण, परस्मैपदादि तथा सेट् अनिट् का निर्देश भी सूचीपत्र में था। उसका विशेष उपयोग न होने, मूल धातुपाठ से ही इनका ज्ञान हो जाने तथा साम्प्रतिक महार्घता में मूल्य बढ़ जाने के कारण हम ने उपर्युक्त संकेतों का निर्देश इस सूचीपत्र में नहीं किया। सं०

धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम
णल	१७	१	तक्ष	१४	१	ताय	११	१
णक्ष	३०	२	तक्षू	१४	१	तिक	३२	२
णस	१३	२	तगि	५	१	तिक्ठ	४	२
णह	२९	२	तञ्चु	६	१	तिग	३२	२
णास्ट	१३	२	तञ्चू	३९	२	तिज	२०	२
णिक्ष	१४	१	तट	८	१	,,	४५	२
णिजि	२३	२	तड	४४	१	तिप्ट	९	१
णिजिर्	२६	२	,,	४७	२	तिम	२८	१
णिदि	४	१	तड्डि	७	२	तिल	१२	१
णिद	१८	१	तत्रि	४६	१	,,	३५	२
णिल	३५	२	तनु	४०	१	,,	४४	२
णिवि	१२	२	,,	४८	२	तिरस्	५२	२
णिश	१५	१	तन्तस	५२	१	तिल्ल	१२	१
णिसि	२३	२	तप	२१	१	तीक्ठ	४	२
णीञ्	१९	१	,,	२९	१	तीम	२८	१
णील	११	२	,,	४८	१	तीर	५०	१
णीव	१२	१	तमु	३०	२	तीव	१२	१
णु	२४	१	तय	११	१	(तु	२४	१)
णुद	३४	१	तरण	५२	२	तुज	६	२
,,	३७	२	तर्क	४७	२	,,	४३	२
णू	३६	२	तर्ज	६	२	तुजि	६	२
णेदृ	१८	१	,,	४६	१	,,	४३	२
णेषृ	१३	२	तर्द	४	१	,,	४७	२
त			तल	४४	१	तुट	३६	१
तक	५	१	तसि	४७	१	तुड	३६	१
तकि	५	१	तसु	३०	२	तुडि	७	२

धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम
नाधृ	३	१	पन	१०	१	पिडि	४५	२
निवास	४९	२	पम्पस्	५२	१	पिवि	१२	२
निष्क	४६	१	पय	११	१	पिश	३८	१
नृती	२८	१	पयस्	५२	२	पिष्लृ	३९	२
नॄ	१६	२	पर्द	३	२	पिस	४३	२
,,	४१	२	पर्प	१०	२	पिसि	४७	२
	प		पर्ब	१०	१	पिसृ	१४	१
पक्ष	१४	१	पर्व	१२	२	पीङ्	२८	२
,,	४३	१	पल	१७	१	पीड	४३	१
पच	२१	२	पल्पूल	४९	२	पील	११	२
पचि	५	२	पश	४७	१	पीव	१२	१
,,	४५	२	पष	४९	१	पुंस	४५	१
पट	८	१	पसि	४४	२	पुट	८	१
,,	४७	२	पा	१९	२	,,	३५	२
,,	४९	१	,,	२४	२	,,	४७	२
पठ	८	२	पार	५०	१	,,	५०	१
पडि	७	२	पाल	४४	२	पुटि	४७	२
,,	४४	२	पि	३७	१	पुट्ट	४३	२
पण	१०	१	पिच्छ	४४	१	पुड	३६	१
पत	४९	१	पिज	४३	२	पुडि	८	२
पत्लृ	१७	२	पिजि	२३	२	पुण	३५	१
पथ	४३	२	,,	४३	२	पुथ	२८	१
पथि	४४	१	,,	४७	२	,,	४७	२
पथे	१७	२	पिट	८	१	पुथि	४	१
पद	२९	२	पिठ	८	२	पुर	३५	१
,,	४९	२	पिडि	७	२	पुर्व	१२	२

धातु	पृष्ठ	कालम
म्रुञ्चु	६	१
म्रेडृ	७	२
म्लुचु	६	१
म्लुञ्चु	६	१
म्लेछ	६	१
,,	४५	२
म्लेटृ	७	२
म्लेवृ	११	२
म्लै	१९	१
	य	
यक्ष	४६	१
यज	२१	२
यत	४७	१
यती	३	२
यत्रि	४३	१
यभ	२०	२
यम	१६	२
,,	२१	१
,,	४४	२
यसु	३०	२
या	२४	२
याचृ	१८	१
यु	२३	२
,,	४६	२
युगि	५	२
युछ	६	२
युज	३०	१

धातु	पृष्ठ	कालम
युज	४८	१
युजिर्	३९	१
युच्	४१	१
युतृ	३	२
युध	२९	२
युप	३१	२
यूष	१४	२
यौटृ	७	२
	र	
रक्ष	१४	१
रख	५	१
रखि	५	१
रग	४७	१
रगि	५	१
रगे	१६	१
रघ	४७	१
रघि	४	२
,,	४७	२
रच	४९	१
रक्ष	१६	२
,,	२९	२
,,	२१	२
रट	८	१
रठ	८	२
रण	१०	२
,,	१६	१

धातु	पृष्ठ	कालम
रणि	१६	२
रद	४	१
रध	३०	१
रप	१०	१
रफ	१०	१
रफि	१०	१
रबि	९	१
रभ	२०	२
रभि	९	२
रमु	१७	२
रयि	११	१
रवि	१२	२
रस	१४	२
,,	५०	२
रह	१५	१
,,	४५	१
,,	४९	१
रहि	१५	१
,,	४७	२
रा	२४	२
राखृ	५	१
राघृ	५	१
राजृ	१७	१
राध	३०	१
,,	३२	२

धातु	पृष्ठ	कालम
लप	१०	१
लबि	९	१
,,	९	२
लभष्	२०	२
लर्ब	१०	१
लल	४६	१
लष	१८	२
लस	१४	२
,,	४७	१
लस्जी	३४	१
ला	२४	२
लाखृ	५	१
लाघृ	५	१
लाछि	६	१
लाज	६	२
लाजि	६	२
लाट	५२	२
लाभ	५०	२
लिख	३५	२
लिगि	५	१
,,	४७	१
लिट	५२	२
लिप	३७	२
लिश	३०	१
,,	३७	१
लिह	२३	१
ली	४१	२
,,	४८	१
लीङ्	२८	२
लुजि	४३	२
लुञ्च	६	१
लुट	८	१
,,	१५	२
,,	३६	१
,,	४७	२
लुटि	८	२
लुठ	८	२
,,	८	२
,,	१५	२
,,	३१	१
,,	३६	१
लुठि	८	२
,,	८	२
,,	८	२
लुण्ठ	४३	२
लुथि	४	१
लुप	३१	२
लुप्लृ	३७	२
लुबि	१०	१
,,	४५	२
लुभ	३१	२
,,	३४	२
लूञ्	४१	१
लूष	१४	२
,,	४४	२
लेट	५२	१
लेपृ	९	१
लेला	५२	१
लोकृ	४	२
,,	४७	२
लोचृ	५	२
,,	४७	२
लोट	५२	१
लोडृ	९	१
लोष्ट	७	१
	व	
वकि	४	२
,,	४	२
वक्ष	१४	१
वख	५	१
वखि	५	१
वगि	५	१
वघि	५	१
वच	२४	२
,,	४८	२
वज	७	१
वञ्चु	६	१
,,	४६	२

धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम	धातु	पृष्ठ	कालम
हाङ्	२६	१	हुल	१७	२	ह्मल	१६	२
हि	३२	१	हूडृ	९	१	ह्रगे	१६	१
हिक्क	१८	१	हृ	२७	१	ह्रस	१४	२
हिट	८	१	हृञ्	१९	१	ह्राद	३	२
हिडि	७	१	हृष	३१	१	ह्री	२६	१
हिल	३५	२	हृषु	१४	२	ह्रीच्छ	१६	२
हिवि	१२	२	हेठ	७	१	ह्रेषृ	१६	२
हिष्क	४६	१	हेठ	४२	२	ह्लगे	१६	१
हिंसि	३९	२	हेड	१६	१	ह्लप	४५	२
,,	४८	२	हेडृ	७	२	ह्लादी	३	२
हु	२६	१	हेष्ठ	९	१	ह्लस	१४	२
हुडि	७	१	हेषृ	१३	२	ह्वल	१६	२
,,	७	२	होडृ	७	२	ह्व	१९	२
हुडृ	९	१	,,	९	१	ह्वेञ्	२२	१
हुर्छा	६	१	ह्नुङ्	२५	२			

॥ ओ३म ॥

आर्यसमाज के नियम

१—सब सत्य, विद्या और जो पदार्थ विद्या से जाने जाते हैं
सब का आदिमूल परमेश्वर है।

२—ईश्वर सच्चिदानन्दस्वरूप, निराकार, सर्वशक्तिमान्, न्यायक
दयालु, अजन्मा, अनन्त, निर्विकार, अनादि, अनुपम, सर्वाध
सर्वेश्वर, सर्वव्यापक, सर्वान्तर्यामी, अजर, अमर, अभय, नि
पवित्र और सृष्टिकर्त्ता है, उसी की उपासना करनी योग्य

३—वेद सब सत्य विद्याओं का पुस्तक है। वेद का पढ़ना पढ़
और सुनना सुनाना सब आर्यों का परम धर्म है।

४—सत्य के ग्रहण करने और असत्य के छोड़ने में सर्वदा उ
रहना चाहिये।

५—सब काम धर्मानुसार अर्थात् सत्य और असत्य को विच
करके करने चाहिये।

६—संसार का उपकार करना इस समाज का मुख्य उद्देश्य
अर्थात् शारीरिक, आत्मिक और सामाजिक उन्नति करना

७—सब से प्रेम पूर्वक, धर्मानुसार यथायोग्य वर्तना चाहिये

८—अविद्या का नाश और विद्या की वृद्धि करनी चाहिये।

९—प्रत्येक को अपनी ही उन्नति से सन्तुष्ट न रहना चाहिये, कि
सबकी उन्नति में अपनी उन्नति समझनी चाहिये।

१०—सब मनुष्यों को सामाजिक, सर्वहितकारी नियम पालने में पर
रहना चाहिये और प्रत्येक हितकारी नियम में सब स्वतन्त्र र

ते हैं

ायक
सर्वाध
य, नि
ोग्य
ा पढ़

दा उ

विर

उद्देश्य
करना
ाहियें
।
ये, कि

में पर
तन्त्र र